

พัฒนาการการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน
ทศวรรษ 2410 – 2480 ในฐานะภาพสะท้อนสังคมไทย
The Publishing Evaluation of Chinese Historical Novel in Thai Translation
During the 1870s-1940s as a Reflection of Thai Society

สหฤทัย รวยรื่น¹

ศิริพร ดาบเพชร²

บทคัดย่อ

การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนในสังคมไทยเป็นพัฒนาการที่ยาวนานเป็นอย่างมากนับตั้งแต่การตีพิมพ์สามก๊กเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2408 โดยบทความนี้มุ่งเน้นการศึกษาวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนตั้งแต่ทศวรรษ 2410-2480 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก บทความนี้ศึกษาพัฒนาการของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน รวมถึงศึกษาสภาพสังคมไทยที่สะท้อนให้เห็นจากพัฒนาการของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน

ผลการศึกษาพบว่า การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนสะท้อนภาพสังคมไทยที่แตกต่างกันใน 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงทศวรรษ 2410-2450 และช่วงทศวรรษ 2460-2480 โดยช่วงเวลาแรกเป็นยุคเริ่มต้นของการนำวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนมาตีพิมพ์เป็นครั้งแรก คือ ใน พ.ศ. 2408 ตีพิมพ์สามก๊กในรูปแบบหนังสือปกแข็งโดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ ทำให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนแพร่หลายมากขึ้น ส่งผลให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเรื่องอื่น ๆ ได้รับการตีพิมพ์ตามมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาในสังคมไทยยุคปรับปรุงประเทศ เพราะการแพร่หลายของความรู้จากการตีพิมพ์แบบสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดด้านต่าง ๆ ในสังคมไทยตามมาแต่ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำ ส่วนในช่วงที่ 2 การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนขยายสู่การตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์รายวัน คือ หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ใน พ.ศ. 2464 เป็นครั้งแรก ส่งผลให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้น โดยสะท้อนให้เห็นทั้งความนิยมวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนในหมู่คนไทยและลูกหลานจีนอพยพรุ่นที่อ่านเขียนภาษาไทยได้ การขยายตัวของการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 การศึกษาภาคบังคับในรัชกาลที่ 6 และการขยายตัวของชุมชนชาวจีนในสยาม ในทศวรรษ 2470 ความนิยมวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลดลงไป ทั้งจากความซ้ำซากของเนื้อเรื่อง และความนิยมวรรณกรรมแบบตะวันตกที่มีเนื้อหาแบบสัจนิยมมากขึ้น การพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลงหนังสือพิมพ์จึงสิ้นสุดใน พ.ศ. 2484

คำสำคัญ: วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน พัฒนาการการตีพิมพ์ ภาพสะท้อนสังคมไทย

Abstract

This research article focuses on the publishing evaluation of Chinese historical novels in Thai translation in Thailand, beginning with the first Thai publication of Romance of the Three Kingdoms in 1865 (B.E. 2408). The evolution of this literary genre can be divided into the 1870s-1940s marked by profound social transformation in Thai society.

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

The findings indicate that the publishing evaluation of Chinese historical novels in Thai translation reflected different aspects of Thai society during two key periods: the 1870s–1910s and the 1920s–1940s. The first period marked the beginning of such translations, starting with the publication of *Romance of the Three Kingdoms* in 1865 (B.E. 2408) as a hardcover book by the American Mission Press led by Dr. Dan Beach Bradley. This initial publication contributed to the wider dissemination of Chinese historical novels in Thai translation, leading to further translated works. This phenomenon reflects the intellectual transformation occurring during Thailand's nation-modernizing era, where the spread of modern printing technologies helped promote new ways of thinking—although this influence was still largely limited to the elite class at the time. In the second period, Chinese historical novels in Thai translation expanded into serialized newspaper formats, beginning with *Siam Rat* in 1921 (B.E. 2464). This development significantly broadened readership, reflecting the popularity of Chinese literature among both native Thais and descendants of Chinese immigrants who were literate in Thai. The increased accessibility of literature was closely linked to the expansion of print media, educational reforms under King Rama V, the implementation of compulsory education during King Rama VI, and the growing presence of Chinese communities in Siam. However, by the 1930s, the popularity of Chinese historical fiction began to decline due to the repetitive nature of storylines and the rising interest in Western realist literature. As a result, the serialization of Chinese historical novels in Thai translation in newspapers came to an end by 1941 (B.E. 2484).

Keywords: Chinese historical novels in Thai translation, The publishing evaluation, Reflection of Thai society

บทนำ

ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 วรรณกรรมหมายถึง งานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง, เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของ เสฐียรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2565: ออนไลน์) ดังนั้น วรรณกรรม แปลองพงศาวดารจีน คือ งานประพันธ์ที่แปลมาจากภาษาจีน ส่วนใหญ่มักอาศัยเค้าโครงเรื่องจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ หรือจำลองเรื่องราวจากประวัติศาสตร์มาเป็นเนื้อหาในการเขียนวรรณกรรม

จุดเริ่มต้นของวรรณกรรมแปลงองพงศาวดารจีนในไทยคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้แปลวรรณกรรมแปลงองพงศาวดารจีน เป็นภาษาไทย 2 เรื่องคือ “ไซฮั่น” และ “สามก๊ก” ครั้งแรก โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ชนชั้นสูงใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับตำราพิชัยสงคราม รวมถึงมีการสอดแทรกนัยยะทางการเมือง หลากหลายประการ อาทิ การสร้างความชอบธรรมในการปราบดาภิเษก การสร้างแนวคิดจงรักภักดีให้แก่ทหาร เป็นต้น (สมบัติ จันทรวงศ์, 2532: 22-25) รวมไปถึงการสร้างความเป็นหนึ่งแก่อ่านอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงที่มาของ วรรณกรรมแปลงองพงศาวดารจีน รวมถึงบ่งชี้ถึงจุดประสงค์ของการแปลวรรณกรรมองพงศาวดารจีนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ วรรณกรรมแปลงองพงศาวดารจีนได้รับการอุปถัมภ์การแปลจากชนชั้นสูงมาอย่างต่อเนื่อง และแพร่หลายผ่านรูปแบบการเขียน คัดลอกมือโดยใช้สมุดไทย

จนกระทั่งใน พ.ศ. 2408 โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ได้ตีพิมพ์ “สามก๊ก” ขึ้นเป็นครั้งแรก ส่งผลให้ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2410 มีการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเรื่องอื่น ๆ เรื่อยมา ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนจึงแพร่หลายไปสู่กลุ่มคนที่กว้างขึ้น นำไปสู่พัฒนาการของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเหล่านี้ในช่วงระยะเวลาต่อมา ซึ่งเกี่ยวข้องกับบริบทของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

วรรณกรรมถือเป็นหนึ่งในหลักฐานประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์อย่างแพร่หลาย เนื่องจากสามารถบ่งชี้ให้เห็นแนวคิดต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลาที่แสดงออกผ่านตัวอักษรที่เรียบเรียงขึ้นมา งานวิจัยที่มีการหยิบยกวรรณกรรมมาวิพากษ์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ย่อมต้องกล่าวถึง *ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์* ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2527) นิธิได้ชี้ภาพให้เห็นว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ทำให้เกิดเศรษฐกิจแบบเงินตราส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนที่ก่อรูปขึ้นมาเป็นชนชั้นกระฎุมพี การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเป็นเพียงสิ่งเร่งเร้าที่ทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจขยายตัวมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ผ่านการนำเสนอโลกทัศน์และจิตสำนึกแบบกระฎุมพีที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์ ข้อเสนอของนิธิถือเป็นแนวคิดริเริ่มสำคัญสำหรับการนำหลักฐานเชิงวรรณกรรมมาใช้สะท้อนบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

ด้วยเหตุนี้การศึกษาพัฒนาการของวรรณกรรมผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์จำเป็นต้องสอดคล้องเข้ากับบริบทสังคมในช่วงเวลาที่ศึกษาด้วย เห็นได้จาก *พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475 - 2500 : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม* ของ ตรีศิลป์ บุญขจร (2521) นำเสนอประเด็นว่านวนิยายมีพัฒนาการที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองมีอิทธิพลต่อทิศทางและพัฒนาการนวนิยายไทยอย่างชัดเจน รวมถึงงานวิจัย *การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับ “เรื่องอ่านเล่น” ไทยสมัยใหม่ทศวรรษ 2460 - ทศวรรษ 2480* ของ สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ (2558) แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการเขียนวรรณกรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของสังคมไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ เมื่อสังคมไทยได้แปรเปลี่ยนได้เป็นสังคมที่มีความทุนนิยมมากขึ้น ยกตัวอย่างคือนิยายสารในยุทศวรรษ 2460 ต่างก็พยายามหาวรรณกรรมแบบใหม่มาตีพิมพ์เพื่อสนองความต้องการของผู้อ่านอย่างมาก สื่อให้เห็นถึงพฤติกรรมการบริโภคแบบทุนนิยมที่จำเป็นต้องมีสิ่งใหม่มาตอบสนองความต้องการอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2557) เรื่อง *วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7 : การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง* ที่มุ่งศึกษารสนิยมของผู้คนชนชั้นกลางในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่มีต่อวรรณกรรมในช่วงเวลานั้นที่ตอบสนองรสนิยมของคนชั้นกลางที่มีการศึกษา และแผ่ถึงสังคมใหม่ในอนาคต

จะเห็นได้ว่าประเด็นข้อเสนอร่วมกันของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ , ตรีศิลป์ บุญขจร , สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ , รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ จากงานวิจัยที่กล่าวไปข้างต้น คือ แนวคิดของผู้คนในสังคม รวมถึงลักษณะของวัฒนธรรมรูปแบบการเขียนและการอ่านที่แปรเปลี่ยนไปด้วยการเข้ามาของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์และมนุษยนิยม ให้ความสำคัญกับความคิดของปัจเจกบุคคลและคำนึงถึงความเป็นจริงมากกว่าความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม บริบททางสังคมสามารถเข้ามามีผลต่อมุมมองที่มีต่อวรรณกรรมให้เปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยเช่นกัน เห็นได้จากบทความ *อ่าน “นิยายกำลังภายใน” ในฐานะ “วรรณกรรมการเมือง”* ของ สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ (2554) นำเสนอสังคมของลูกจีนในช่วงเวลานั้นที่ถูกบีบคั้นโดยรัฐและสังคมที่มีความแบ่งแยก ทำให้การอ่านนิยายกำลังภายในเป็นเหมือนการสร้างความเป็นชาตินิยมอันหนึ่งอันเดียวให้แก่ลูกจีนภายใต้บริบททางการเมืองในขณะนั้น ด้วยเนื้อเรื่องของนิยายกำลังภายในที่สื่อถึงการต่อต้านอำนาจรัฐ สร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านอย่างมาก ก่อให้เกิดการอ่านนิยายเหล่านี้ในฐานะของวรรณกรรมการเมืองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ข้อเสนอของ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช ใน *อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง รวมบทความวรรณกรรมศึกษาและบทวิจารณ์วรรณกรรมไทยและเทศ (2545)* และ *อ่านใหม่ เมืองกับชนบทในวรรณกรรมไทย (2558)* ที่ชี้ให้เห็นถึงการศึกษาและวิจารณ์วรรณกรรมผ่านบริบทของสังคม เพื่อให้เห็นมุมมองต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ขึ้นมานอกเหนือจากความหมาย

ของวรรณกรรมผ่านเจตนาของผู้เขียน โดยบริบทของผู้เขียนทำให้เห็นความหมายของผู้เขียนชัดเจนขึ้น ในขณะที่เดียวกับบริบทของผู้วิจารณ์ทำให้เกิดความหมายแบบใหม่ขึ้นมาในวรรณกรรมชิ้นเดียวกัน รวมถึงขณะที่วรรณกรรมถูกอ่าน ย่อมจะถูกสร้างความหมายใหม่ผ่านผู้อ่านเช่นกัน รวมถึงงานวิจัย *การผลิตสามก๊ก ในบริบทของสังคมไทย พ.ศ. 2480-2550* ของ ยศไกร ส. ต้นสกุล (2558) นำเสนอการผลิตใหม่ของสามก๊กที่สะท้อนภาพในบริบทของสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ. 2480 - 2550 ซึ่งเริ่มมีการผลิตสามก๊กใหม่ที่แตกต่างไป จากการศึกษาพบว่า ความนิยมในสามก๊กที่แพร่หลายเข้าสู่คนอ่านทั่วไปนั้น เริ่มเกิดขึ้นจากการผลิตสามก๊กใหม่ของนักเขียนรุ่นเริ่มสร้างผลงานตั้งแต่ พ.ศ. 2480 ภายใต้บริบทของสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลาที่ทำให้ นักเขียนและตัวบทของสามก๊กเองได้มีการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมการเมืองไทยผ่านการนำเสนอจากวรรณกรรมเสียดสีการเมือง ดัดแปลงสู่หนังสือคู่มือ (How to) รวมถึงกลายเป็นคัมภีร์ศาสตร์บริหารที่อธิบายด้วยหลักการร่วมสมัยสะท้อนภาพและพฤติกรรมของนักการเมืองไทยในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและคอร์รัปชัน เพื่อให้สามก๊กมีความร่วมสมัยที่จับต้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนได้มากขึ้น

สื่อสิ่งพิมพ์อย่างวรรณกรรมกลายมาเป็นหนึ่งในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้แสดงออกเพียงแค่เรื่องราวตามการประพันธ์ของผู้เขียนวรรณกรรม หรือข้อมูลสนเทศที่ปรากฏตามตัวอักษร หากแต่มีความสำคัญในการสะท้อนบริบททางความคิด อารมณ์และความรู้สึกผ่านการเชื่อมโยงและวิเคราะห์เข้ากับบริบททางการเมือง บริบททางเศรษฐกิจ รวมถึงบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ด้วยประการนี้ทางผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของบริบทการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนที่มีสถานะของ “สื่อกลาง” ที่เป็นกรอบในการเชื่อมโยงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้ากับความเป็นประวัติศาสตร์ ก่อเป็นแนวทางสำคัญที่ว่าวรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนที่เดิมเป็นวรรณกรรมแปลผ่านจุดประสงค์ให้ความรู้ในช่วงต้นรัตน กสินทร์ เหตุใดถึงเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสนุกเพียงอย่างเดียว จนนำไปสู่การหยุดความนิยมและเลิกตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์รายวันใน พ.ศ. 2484 สิ่งเหล่านี้ย่อมสามารถสะท้อนสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2410 - 2480 ในบริบทต่าง ๆ ออกมาได้เช่นกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนตั้งแต่ ทศวรรษ 2410-2480
2. ศึกษาพัฒนาการของวรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีน เพื่อสะท้อนสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2410-2480

สมมุติฐานของการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมีผลต่อพัฒนาการการตีพิมพ์ของวรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีน ช่วงทศวรรษ 2410-2480

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้ศึกษาพัฒนาการการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนช่วงทศวรรษ 2410-2480 รวมถึงศึกษาสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่เข้ามาทำให้วรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนได้รับความนิยมในสังคมไทย โดยศึกษาเฉพาะวรรณกรรมจีนที่แปลเป็นภาษาไทย
2. ขอบเขตด้านเวลา งานวิจัยนี้ศึกษาตั้งแต่ทศวรรษ 2410-2480 เนื่องจากเป็นช่วงที่รูปแบบการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเวลา โดยมีการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงพงศาวดารจีนมากขึ้นหลังจากมีการตีพิมพ์สามก๊ก ใน พ.ศ. 2408 ต่อมามีการแพร่หลายสู่การตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์รายวันช่วงทศวรรษ 2460 ก่อนจะสิ้นสุดการตีพิมพ์รูปแบบนี้ในช่วงต้นทศวรรษ 2480

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง พัฒนาการการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน ทศวรรษ 2410 – 2480 ในฐานะภาพสะท้อนสังคมไทย นี้ อาศัยกรอบแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคม กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ความคิด ค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม ย่อมส่งผลให้การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับความนิยมจากผู้คนในสังคมในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยด้วยการค้นคว้าเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน รวมถึงบริบทของสังคมไทยในช่วงเวลาที่ศึกษา โดยรวบรวมจากหนังสือ บทความ งานวิจัย เอกสารหลักฐานหนังสือพิมพ์เก่า และข้อมูลสื่อออนไลน์
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยรวบรวมข้อมูลมาจัดแบ่งประเภทหมวดหมู่จัดระบบของข้อมูล แล้วแยกประเภทของข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้และนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical Induction) คือใช้การตีความหมาย และการวิเคราะห์แบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
- 3) การสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อเสนอเป็นคำตอบเป็นข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม โดยใช้การบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive) เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นข้อเสนอเพื่อการนำไปใช้

ผลการวิจัย

1. ยุคแรกของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนในสังคมไทย ทศวรรษ 2410-2450

ช่วงปลายทศวรรษ 2370 มีชนชั้นรื้ออเมริกันคือ แดน บีช แบรดลีย์ (หมอบรัดเลย์) ส่งซื้อเครื่องพิมพ์อักษรไทยที่ประดิษฐ์ขึ้นมาจากสิงคโปร์และนำเครื่องพิมพ์อักษรไทยมาใช้ในกรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก โดยหมอบรัดเลย์จัดพิมพ์หนังสือพิมพ์ The Bangkok Recorder (บางกอกเรคอร์ดเดอร์) ขึ้นเป็นหนังสือข่าวภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ถือเป็นหนังสือพิมพ์แบบตะวันตกฉบับแรกในประเทศไทย พิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2387 - 2388 และอีกครั้งระหว่าง พ.ศ. 2407 - 2411 โดยมุ่งเน้นการพิมพ์หนังสือสอนศาสนาเป็นพื้นฐานแล้ว ยังมีการเผยแพร่วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเจริญให้แก่สยาม อีกทั้ง พ.ศ. 2382 ทางกรยังได้จ้างพิมพ์เอกสาร ประกาศห้ามสูบ กิน ชื้อขายฝิ่น พ.ศ. 2382 เป็นใบปลิวจำนวน 9,000 ฉบับ ซึ่งเป็นเอกสารชิ้นแรกของรัฐบาลไทยที่ใช้การตีพิมพ์ จุดนี้ย่อมเห็นอย่างชัดเจนถึงการขยายตัวของเทคโนโลยีการพิมพ์ที่เข้ามาในสังคมไทย

จนกระทั่ง พ.ศ. 2408 โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ได้ตีพิมพ์ “สามก๊ก” ขึ้นเป็นครั้งแรก ทำให้สามก๊กแพร่หลายมากยิ่งขึ้นส่งผลให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนได้รับการตีพิมพ์มากขึ้นหลังทศวรรษ 2410 เช่น ชันถั่งหองโต โดยโรงพิมพ์หลวง พ.ศ. 2411 เลียดก๊ก โดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ พ.ศ. 2413 ห้องสินและตั้งอัน โดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ พ.ศ. 2419 เป็นต้น ซึ่งช่วงทศวรรษ 2410 – 2420 มีการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากช่วงเวลานี้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้เป็นผู้สนับสนุนการแปลวรรณกรรมอิงพงศาวดารจีนมาอย่างเนิ่นนาน รวมถึงสนับสนุนการตีพิมพ์วรรณกรรมเหล่านี้ โดยปรากฏหลักฐานจากคำกล่าวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “แต่ให้ผู้มีศักดิ์เช่นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นต้น เอาเป็นธุระสร้างหนังสือสำหรับพิมพ์ให้มากขึ้น” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2554: 34-35) ส่งผลให้มีการตีพิมพ์ออกมาสูงถึง 19 เรื่อง อีกทั้งรัชกาลที่ 4 ยังช่วยซื้อสามก๊กจำนวน 50 ฉบับ นำไปพระราชทานให้แก่พระราชโอรสและพระราชธิดาโดยทั่วกัน โดยมีการให้ความคิดเห็นจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ว่า

“การที่หมอบรัดเลพิมพ์หนังสือสามก๊กขึ้นครั้งแรกนั้น เมื่อมาพิจารณาดูเห็นควรนับว่าเป็นการสำคัญในทางพงศาวดารอย่างหนึ่ง ด้วยเรื่องสามก๊กเป็นเรื่องที่ไทยชอบอยู่แล้ว บุคคลชั้นสูงได้เคยอ่านหนังสือก็มี แลบุคคลชั้นต่ำได้เคยดูจั่วเล่นก็มาก ครั้นเกิดมีหนังสือสามก๊กฉบับพิมพ์อ่อนจะพึงซื้อหาหรือหยาบยืมกันอ่านได้ง่าย ก็ทำให้มีผู้อ่านหนังสือมากขึ้น” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2554: 35)

ด้วยเหตุนี้การเติบโตของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนย่อมแสดงให้เห็นถึงการพยายามสร้างองค์ความรู้ในสังคมไทยของชนชั้นนำไทยที่ต้องการสร้างความรู้ที่หลากหลายขึ้นในสยามมาตั้งแต่ครั้งที่ตีพิมพ์สามก๊ก รวมถึงการตีพิมพ์เรื่องราวต่าง ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยการจอตเรือ พ.ศ. 2402 , นิราศลอนดอนและจินตามณี พ.ศ. 2403 , พงศาวดารฉบับหมอบรัดเลย์ พ.ศ. 2407 , อักษราภิธานศรับท์ พ.ศ. 2416 เป็นต้น (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2549: 27-36) เพื่อปรับโลกทัศน์ให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่ที่เข้ามามากขึ้นผ่านการขยายตัวของเทคโนโลยีการพิมพ์ที่เข้ามาในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม หลังสมเด็จพระเจ้าบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัยใน พ.ศ. 2426 การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนช่วงทศวรรษ 2430 – 2450 กลับลดน้อยลงเรื่อย ๆ ตามลำดับ รวมถึงวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่ตีพิมพ์ออกมาในลักษณะของหนังสือปกแข็ง แม้ว่าจะมีความคงทนแต่ราคาต้นทุนค่อนข้างแพง ส่งผลให้ต้องมีจำนวนสั่งจองจากรัชกาลที่ 4 ถึง 50 ฉบับ , กรมหลวงวงษาธิราชสนิท 100 ฉบับ และสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ 1 ฉบับ ประกอบกับชนชั้นนำคนอื่นอีกราว 30 คน จึงจะสามารถตีพิมพ์ออกมาได้ (คณะทำงานประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย, 2565: 396) นอกจากนี้ยังเห็นได้จากราคาของหนังสือสามก๊ก 4 ฉบับราคาฉบับละ 20 บาท (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2554: 34) ซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่สามารถซื้ออ่านได้ สิ่งเหล่านี้เป็นผลให้ความนิยมวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่เป็นเล่มลดน้อยลงในเวลาต่อมา

2. การขยายตัวของการศึกษาที่ส่งผลต่อการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน

นอกจากนี้หนึ่งในการสร้างองค์ความรู้ที่สำคัญของช่วงเวลานี้คือ การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยใน พ.ศ. 2414 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เรียบเรียงแบบเรียนหลวงขึ้น 1 เล่ม ชุดมูลบทพจนานุกรม (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2553: 32) เพื่อใช้เป็นบทหลักสูตรวิชาขึ้นต้นปี อีกทั้งจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง จัดแบบเรียนหลักสูตรและการสอบไล่ มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง เพื่อฝึกคนให้เข้ารับราชการ รวมถึงการเรียนรู้ภาษาอังกฤษและส่งนักเรียนไทยไปศึกษาประเทศอังกฤษ เพื่อเตรียมรับมือกับการเข้ามาของจักรวรรดินิยม ต่อมา พ.ศ. 2427 ได้มีการกำหนดหลักสูตรชั้นประโยคหนึ่ง โดยอนุโลมตามแบบเรียนหลวงหกเล่ม นับเป็นปีแรกที่จัดให้มีการสอบไล่วิชาสามัญ และมีการกำหนดหลักสูตรชั้นประโยคสอง ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวกับวิชาสามัญศึกษา นอกจากนี้ยังจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นตามวัดในกรุงเทพมหานครขึ้นหลายแห่ง โดยสถานที่แรกคือ โรงเรียนมหารณพาราม เพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาแบบใหม่เช่นเดียวกับบรรดาบุตรหลานของขุนนางที่เรียนอยู่ในวัง (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2542: 103)

ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นใน พ.ศ. 2430 เพื่อรับผิดชอบการจัดการศึกษา โดยมีหน้าที่ควบคุมดูแลทางด้านการศึกษา การจัดตั้งโรงเรียน ดูแลเรื่องหนังสือแบบเรียนหลวงและการสอบไล่ภายหลังที่ได้มีการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินใน พ.ศ. 2435 ได้มีการยกฐานะประกาศตั้งเป็น “กระทรวงธรรมการ” โดยมีเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นเสนาบดี มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา การพยาบาล พิพิธภัณฑสถานและศาสนา อีกทั้งจัดตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานครและหัวเมือง ผ่านจุดประสงค์ที่ต้องการขยายการศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยให้แพร่หลายเป็นแบบแผนยิ่งขึ้น (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2542: 105-108)

แม้ว่าสมัยรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปการศึกษาจะทำให้ผู้คนในสังคมได้รับโอกาสทางการศึกษามากยิ่งขึ้น แต่การศึกษาสมัยใหม่กับผู้คนในสังคมกลับประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย เนื่องจากยังไม่เห็นถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของการศึกษาแบบใหม่ อีกทั้งยังมีข่าวลือว่าการตั้งโรงเรียนของหลวงเป็นการหลอกลวงเพื่อจับไปเป็นทหาร เนื่องด้วยการเป็นทหารในสมัยนั้นทำให้ชายฉกรรจ์ขาดโอกาสการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว รวมถึงการสมัครจะต้องจดทะเบียน บอกชื่อ อายุ ชื่อบิดามารดา ตลอดจนที่อยู่ไว้เป็นหลักฐาน ก่อให้เกิดความคิดที่ว่าเมื่อมีหลักฐานปรากฏเช่นนี้ จะทำให้การหลีกเลี่ยงหรือหนีทหารลำบากขึ้น ส่งผลให้ผู้คนที่ตื่นตระหนก จึงมักไม่ยอมให้ลูกหลานเข้าเรียนหนังสือ (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2558.) หากแต่ประชาชนค่อยคลายความหวาดระแวง และเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของการศึกษาผ่านผู้ที่เรียนหนังสือจบออกมาทำงานดีมีเกียรติยศ โดยไม่มีการยึดติดกับศตวรรษที่ 19 เมื่อปัญหาเรื่องความหวาดระแวงของผู้คนหมดไป ผู้คนจึงนิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษานี้ในโรงเรียนหลวงเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี

สิ่งที่น่าสนใจคือการปรากฏของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเรื่องสามก๊ก ตอนโจโฉแตกทัพเรือ ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในหนังสือแบบเรียนหลวง พ.ศ. 2445 (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2553: 36) และหนังสือแบบเรียนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา ในการพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2454 (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 152) จุดนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่เข้าไปมีผลต่อการพัฒนาแบบเรียนของหน่วยงานราชการ รวมถึงสื่อให้เห็นได้ว่าผู้คนในสังคมได้รับการมีอยู่ของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนผ่านการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการให้เรียนเกี่ยวกับวรรณกรรมนี้อาจเพราะคนในสังคมไทยรู้จักเกี่ยวกับวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนดีอยู่แล้วจากชมอุปรากรจีน (งั่ว)

3. วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนในหนังสือพิมพ์รายวัน

ความนิยมวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่ลดลงส่งผลให้ช่วงทศวรรษ 2460 เป็นต้นไปมีการเปลี่ยนแปลงจากการตีพิมพ์เป็นเล่มไปสู่การตีพิมพ์ในลักษณะของ “หนังสือพิมพ์รายวัน” โดยสำนักพิมพ์เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนด้วยการเข้ามาเป็นผู้แปลเอง ก่อนจะมีผลในหนังสือพิมพ์รายวัน จากนั้นมีการพิมพ์รวมเล่มเพื่อจำหน่ายอีกครั้ง

“หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์” ได้เห็นช่องทางในการทำธุรกิจของตนเอง จึงได้มีนำวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนมาตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์รายวัน โดยเรื่องที่นำมาตีพิมพ์เป็นครั้งแรกคือ “โหงวโหลวเพ่งปัก” ใน พ.ศ. 2464 สันนิษฐานเป็นเรื่องสุดท้ายในรายชื่อวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงรวบรวมไว้ และทรงระบุไว้ว่าเป็นเรื่องที่ได้รับการแปลและลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์เป็นครั้งแรก ก่อนตีพิมพ์เป็นเล่มรวมใน พ.ศ. 2465 (วินัย สุโกไส, 2554: 134)

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ – เดลิเมล์ ซึ่งเป็นผู้แปลและตีพิมพ์ “ง่วนเฉียว” ใน พ.ศ. 2464 ยังได้มีคำกล่าวของนายชัชเชียม ต้นเวชกุล (ผู้แปลง่วนเฉียวให้กับสำนักพิมพ์เดลิเมล์) ถึงการตีพิมพ์ไว้ในคำนำเมื่อรวมเล่มเรื่องง่วนเฉียวครั้งแรก ดังนี้

“หนังสือเรื่องง่วนเฉียวนี้ ข้าพเจ้าได้เคยอ่านต้นฉบับจีนมานาน เห็นว่าเป็นเรื่องสนุกประกอบเป็นคติอยู่บ้าง ไม่เปล่าประโยชน์เสียทีเดียว ครั้นมาถึงคราวหนังสือพิมพ์นิยมออกเรื่องจีนกันขึ้น ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับความขอร้องจากคณะหนังสือกรุงเทพฯ เดลิเมล์ ให้แปลออกเป็นภาษาไทยเพื่อนำลงในหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์รายวัน และเมื่อจบแล้วจะได้รวบรวมเย็บออกเป็นเล่มจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง แต่ครั้นข้าพเจ้าลงมือแปลเรื่อย ๆ มาได้สักหน่อย ก็เผอิญมีคณะหนังสือพิมพ์แห่งหนึ่งซึ่งนำออกเสียก่อน ทำให้ข้าพเจ้าเกือบสิ้นศรัทธาทีเดียว ” (คณะกรรมการดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย, 2514: ก)

จากคำกล่าวเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ช่วงทศวรรษ 2460 วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนกำลังได้รับความนิยมตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์รายวัน รวมถึงอาจจะเริ่มมีการตีพิมพ์วรรณกรรมเหล่านั้นมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2464 แล้วก็เป็นไปได้ เนื่องจากการกล่าวถึง “เผอญมีคิมะหนังสือพิมพ์แห่งหนึ่งซึ่งนำออกเสียก่อน” ซึ่งคาดว่าน่าจะเป็นหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์

หนังสือพิมพ์รายวันมีการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับความนิยมจากผู้คน โดยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์รายวันหรือพิมพ์เป็นเล่มปกอ่อน ทำให้ราคาถูกลง ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าครั้งตีพิมพ์เป็นหนังสือปกแข็ง ประกอบกับความสนุกของเรื่องราวของวรรณกรรมเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของ ธนวันต์ จารุประยูร ผ่านบทความเรื่อง “เรื่องของหนังสือพิมพ์เมืองไทย เป็นบันทึกความทรงจำของผู้สนใจหนังสือพิมพ์คนหนึ่ง” ในหนังสืออนุสรณ์งานศพนายอารีย์ ลีวีระว่า “หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีคนนิยมอ่านมากที่สุด เพราะเหตุประการเดียวคือมีเรื่องจีนสนุก...” (วินัย สุกใส, 2554: 134) นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวของ เฉลียง เศวตทัต นักหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยที่กล่าวว่า “โลกหนังสือพิมพ์นับว่าเป็นหนังสือจีนอยู่ไม่น้อย เพราะเรื่องจีนแท้ๆ ได้ปลุกให้ชาวตลาดสะพานหัน, ท่าเตียน, เสาชิงช้า, มหานคร ฯลฯ ลุกขึ้นอ่านหนังสือพิมพ์ตราประทับทุกวันนี้” (คณะกรรมการประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย, 2565: 188) อีกทั้งยังมีคำกล่าวของ เสลา เรขะรุจิ ในหนังสือ “หนึ่งทศวรรษหนังสือพิมพ์ไทย” บอกเกี่ยวกับวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนของหนังสือพิมพ์หลักเมืองว่า

“หนังสือพิมพ์ในเครือของเขาทุกฉบับในสมัยนั้นเรียกว่า “เซ่งลิ้อ้อ” จริง ๆ ใคร ๆ ก็ติดลำดัดและเรื่องจีนไปตามๆ กันโดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว คนบางกอกยุคนั้นก็ต้องว่า เกร็ดพงศาวดารจีนและลำดัดแล้วต้องถึงหลักเมือง แล้วถึงจะมัน จะเอาทาง แสงเข้าทาง หรือภินิหารที่หาอ่านที่ไหนไม่ได้แล้วในโลกนี้ หรือ พวก โจ๊ะพริม ๆ ที่ต้องมาอ่านที่หลักเมืองนี้แหละ จะอะไรเสียอีกหละ ก็โดยฝีมือ “เจ๊กมัน” ที่แปลและเรียบเรียงนั่นละ...” (เสลา เรขะรุจิ, 2510: 154)

จุดนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความนิยมที่มีต่อวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนของผู้คนได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังบ่งชี้ได้อีกด้วยว่าลักษณะเด่นของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนในช่วงเวลานั้นเน้นไปที่ความสนุกสนานเป็นหลัก ไม่ได้มีเจตนาเพื่อให้ความรู้แบบช่วงเวลาก่อนหน้านั้น ผ่านข้อสนับสนุนหลักอย่างการที่หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์พยายามแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นงานเขียนประเภท “วรรณกรรม” ไม่ใช่พงศาวดารด้วยการวิพากษ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลงในคอลัมน์ “ยาใหญ่” ว่า “ข้าพเจ้าเคยพูดมาแต่ไรว่าเรื่องจีนที่มีผู้แปลและพิมพ์ขายในตลาดนั้นล้วนเป็นเรื่องอ่านเล่นทำนองเดียวกับเรื่องโนเวลของฝรั่ง แต่เรื่องอ่านเล่นของจีนโดยมากมักเกี่ยวกับราชการจึงทำให้ผู้แปลเข้าใจไปเป็นพงศาวดารของประเทศ” (วินัย สุกใส, 2554: 154)

อีกหนึ่งสิ่งที่ยืนยันความนิยมต่อวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนในสังคมไทย คือ หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ จำเป็นต้องดึงตัว “หอม นิลรัตน์ ณ อยู่ธยา” ซึ่งตอนนั้นทำงานเป็นผู้แปลและกล่าสนวนจีนให้กับหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ไปร่วมงานด้วย โดยเสนอเงินเดือนเพิ่มให้เป็น 2 เท่าจากที่เขาเคยได้รับ ” (คณะกรรมการประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย, 2565: 154) อีกทั้งยังมี “ความไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้อ่าน” เนื่องจากวรรณกรรมที่แปลมาก่อนหน้าได้ตีพิมพ์ไปแล้วทั้งสิ้น รวมถึงหาต้นฉบับภาษาจีนได้ยากขึ้น ส่งผลทำให้นักเขียนไทยบางคน “ปลอม” วรรณกรรมเหล่านี้ขึ้นมาเอง อาทิ เจงฮองเฮาของเจ๊กมัน , ชันบ้อเหมา ของฮ่วนเสียง โขประการ เป็นต้น (เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, 2528.) โดยมีลักษณะการเขียนแบบไทยปนจีน ใช้ชื่อเมืองและชื่อเฉพาะอย่างถูกต้อง แต่ตัวละครจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง

ความนิยมที่เกิดขึ้นของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนส่วนหนึ่งมาจากใน พ.ศ. 2464 ด้วยการศึกษามีการขยายตัวมากขึ้นตามลำดับตั้งแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 มีการขยายตัวไปก่อตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งในเขตพระนครและมณฑลต่าง ๆ ประกอบกับระบบราชการสมัยใหม่ที่ใช้การสื่อสารผ่านตัวหนังสือ ทำให้ทักษะการอ่านและเขียนเป็นทักษะ

สำคัญของประชาชน ด้วยเหตุนี้รัชกาลที่ 6 จึงมีพระราชดำริให้กระทรวงธรรมการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ เห็นได้จากมาตรา 4 และมาตรา 5 ในพระราชบัญญัติ ดังนี้

“มาตรา ๔ ศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนประชาบาลย่อมให้เปล่า คือว่าไม่เรียกค่าสอนจากเด็กที่มาเรียน” (พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464, 2464: 248)

“มาตรา ๕ เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีบริบูรณ์ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนอายุได้ ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่สำหรับบางอำเภอและตำบลด้วยเหตุเฉพาะท้องถิ่นที่ เขตอายุ ๗ ปีที่เวลานี้อาจเข็บบขึ้นเป็น ๘ ปี ๙ ปี หรือ ๑๐ ปีได้ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการจะได้ชี้แจงเวลาเรียนในปีหนึ่งต้องไม่น้อยกว่า ๓๒๐ เวลา (หรือ ๘๐๐ ชั่วโมง)” (พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464, 2464: 248)

จะเห็นได้ว่ามีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ อีกทั้งยังมีการกำหนดกฎหมายเพื่อลงโทษผู้ปกครองที่ไม่ส่งลูกหลานเข้าเรียน หากทำผิดครั้งแรก ผู้ปกครองจะถูกทำทัณฑ์บนโดยให้สัญญาว่าจะส่งเด็กเข้ารับการศึกษ แต่หากผิดทัณฑ์บนจะถูกปรับเงินไม่เกิน 50 บาท หากยังทำผิดซ้ำ ต้องระวางโทษจำคุก 50 วัน หรือปรับเป็นเงิน 100 บาท หรือทั้งจำและปรับ (พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464, 2464: 266-267) เพื่อบังคับให้คนไทยทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาค้นพื้นฐานจนกว่าจะอ่านออกเขียนได้

ผลจากการปฏิรูปการศึกษาเกิดผลลัพธ์ทางบวกอย่างมากต่อผู้คนในสังคม เนื่องจากการศึกษาสมัยใหม่ได้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคคลทุกระดับ ให้มีความรู้ความเข้าใจต่อการปรับตัวเข้าสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก ตอบสนองต่อการปฏิรูประบบราชการสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้อาชีพข้าราชการเป็นที่ยอมรับของสังคมไทยตั้งแต่นั้นมา อีกทั้งหลังการถูกปลดปล่อยออกมาจากระบบไพร่และทาส การศึกษาได้เข้ามาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของผู้คนเหล่านั้น รวมถึงเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาบุคคลให้ได้รับการศึกษาในระดับสูงต่อไปในต่างประเทศผ่านการได้รับทุนเล่าเรียนหลวง (เรีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2561: 216) นอกจากนี้การอ่านออกเขียนได้ของผู้คนในสังคมยังช่วยส่งผลให้วัฒนธรรมการอ่านแพร่หลายมากขึ้น ธุรกิจสิ่งพิมพ์อย่างหนังสือรายวันกลายมาเป็นที่ต้องการของผู้คน เกิดการขยายตัวทางธุรกิจอย่างต่อเนื่องเป็นผลสืบเนื่องให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงเวลานี้

อย่างไรก็ตาม ความนิยมวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเริ่มลดลงในต้นทศวรรษ 2480 หรือช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - 2488) ผู้คนหันไปสนใจเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองเสียมากกว่า ส่งผลให้หนังสือพิมพ์กลายเป็นสื่อกลางทำหน้าที่รายงานข่าวเกี่ยวกับสงครามโลกแทนที่การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่ทรุดตัวลง ทำให้ราคากะดาษสูงขึ้น แม้ว่าจะมีอยู่บ้าง แต่ไม่มีจำนวนเท่าช่วงก่อนหน้านี้ (คณะทำงานประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย, 2565: 425)

อีกหนึ่งสาเหตุที่นำไปสู่การสิ้นสุดของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนคือ “ความซ้ำซากของเนื้อเรื่อง” เห็นได้จากคำกล่าวของ สติย เสมานิล ผ่านหนังสือวิสาสะ เล่ม 2 ว่า “..เรื่องเกร็ดพงศาวดารจีนที่เรียกว่าเรื่องจีนนั้น ถ้าไม่ล้นเกล้าสารก็เหลือแก่นอยู่น้อย...เรื่องจีนในตอนนี้ส่วนมากผู้เขียนไทยนึกและเรียบเรียงขึ้นเอง ขนบธรรมเนียมก็ถลอกถล่ำการเจรจาระหว่างนายทัพที่เผชิญกันก็ประหนึ่งเด็กทะเลาะกัน..” (สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, 2558: 165) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนมีเนื้อหาที่ซ้ำซาก ทำให้ผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องในการแปลจากการแข่งขันทางการตลาดที่สูง การตรวจสอบว่าเรื่องใดเป็น “เรื่องปลอม” ต้องอาศัยการจับผิดเอาเองเท่านั้น ดังที่ทวีป วรติลล เคยชี้ให้เห็นผ่าน “วิจารณ์งานกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ และข้อเขียนอื่น ๆ ” ว่า

“สำหรับภาคสองของเจิ้งฮองเฮา คือ ชันบ้อเหมาโดยป.ร. ลูกสาวซึ่งมีอิทธิฤทธิ์ยิ่งกว่าเจิ้งฮองเฮาผู้เป็นแม่ ผู้ประพันธ์แต่งขึ้นเองอย่างไม่มีปัญหา ที่ทราบได้แน่ก็เพราะเรื่องนี้ยาวมาก...ยิ่งกว่านี้ ข้อเท็จจริงในเรื่องยังผิดกัน กล่าวคือตอนเล่มที่สี่สิบกว่าๆถึงห้าสิบกว่าๆ ปีศาจร้ายที่อาละวาดซึ่งได้แก่ซาหมิ่นเซียนหรือเซียนสามหน้านั้นเมื่อชาติกำเนิดเดิมเป็นปีศาจเลือดดำ แต่มาถึงตอนเล่มที่หกสิบกว่าๆเมื่อซาหมิ่นเซียนออกอาละวาดอีกครั้งชาติกำเนิดเดิมกลายเป็นปีศาจแมงมุมไปฉิบ..” (ทวีป วรติลก, 2523: 67)

นอกจากนี้การปรากฏหลักฐานการปฏิวัติพิมพ์วรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนจากหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์ของหลวงสารานุประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) เมื่อ พ.ศ. 2466 โดยให้เหตุผลว่า

“เราเลิกลึกความคิดที่จะให้มีเรื่องจีนในหน้าหนังสือของเราแล้วด้วยพินัยนิยม เพราะการลงเรื่องจีนทำให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่สมาชิกและเจ้าหน้าที่เนื่องจาก

1. ต้องลงติดต่อกันนานเป็นเดือน ๆ ไม่ทันใจผู้อ่าน
2. จินยุคใหม่เป็นเรื่องประหลาดโลกมากกว่าเป็นคติสอนใจ
3. กว่าจะพิมพ์ต้องเปลืองแรงผู้กลาสำนวน” (วินัย สุกใส, 2554: 169)

แม้หลักฐานชิ้นนี้จะชี้ให้เห็นถึงแนวคิดไม่เห็นด้วยกับการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีน แต่เมื่อมองลึกลงไปจะพบว่าหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์เป็นหนังสือพิมพ์รายเดือน ประกอบกับการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนต้องอาศัยความต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายฉบับ ซึ่งหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์อาจไม่เอื้ออำนวยหากเทียบกับหนังสือพิมพ์รายวันฉบับอื่น

ความนิยมของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนลงหนังสือพิมพ์รายวันสร้างกระแสต่อต้านจากหนังสือพิมพ์บางฉบับ ผ่านการเขียนเรื่องล้อวรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนสั้น ๆ อาทิ ทศวาระบันเทิงเพิ่มคอลัมน์ “กาภพงศาวดารจีน” แต่งเรื่องล้อวรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนเรื่อง “เจี้ยะไล้” ด้วยการทำให้ตัวละครเป็นชื่ออาหารประเภทต่าง ๆ ดังนี้ “เมื่อคราวพระเจ้าเกาเหลาฮ่องเต้กระษัตริย์ราชวงศ์เซียนจี้ครองเมืองจินนั้น บ้านเมืองเมืองจินมีความเรียบร้อยเป็นปานกลาง ยุงบ้างสบ้างเป็นธรรมดา...อาศัยทหารเอกพระเจ้าเกาเหลาฮ่องเต้ สองคนชื่อ เต้าฮวย คนหนึ่งเต้าทิงคนหนึ่ง ยกทัพไปปราบปรามพวกยุง ๆ แพ้อำนาจจึงยอมสงบไป” (วินัย สุกใส, 2554: 170) หากว่าการแสดงออกในลักษณะนี้ไม่สามารถต้านทานความเฟื่องฟูของวรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนในช่วงเวลานั้นได้

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นเมื่อมีนักเขียนบางคนได้คิดหาวิธีการที่จะทำให้วรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีนหมดความนิยมให้ได้ นั่นคือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ด้วยเหตุผลที่ว่าวรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีน “...ในตอนหลัง ๆ นี้ออกจะเต็มไปด้วยความไร้สาระ” (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2554) จึงเกิดแนวคิดขึ้นมาคือการเขียนวรรณกรรมอิงพงศาวดารอื่นแข่งกับวรรณกรรมแปลงอิงพงศาวดารจีน โดยยึดหลักเกณฑ์ว่า

“ในการเขียนนิยายอิงพงศาวดารของเรา เราจะเอามาแต่นามของบุคคลในพงศาวดารและลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นตามที่เราจะศึกษาได้จากพฤติกรรมของเขาที่ปรากฏในพงศาวดาร ส่วนพฤติกรรมของเขาที่จะปรากฏในนิยายของเรานั้นจะเป็นพฤติกรรมที่เราคิดขึ้นใหม่ ซึ่งเราอาจจะประดิษฐ์ให้สนุกสนานน่าตื่นเต้นยิ่งกว่าพฤติกรรมที่ปรากฏในพงศาวดารเป็นไหน ๆ ” (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2554.)

ก่อนจะมาประสบความสำเร็จจาก “ผู้ชนะสิบทิศ” ของยาขอบ (เถลิง พันธุ์ เถลิงอมร, 2528.) ซึ่งสร้างความนิยมให้แก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก เป็นผลให้ความนิยมวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลดลงอย่างมหาศาล

สิ่งที่น่าสนใจคือความนิยมที่ลดลงไปของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนสอดคล้องกับลักษณะทางความคิดของผู้อ่านในสังคมช่วงเวลานั้น กล่าวคือหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 สังคมไทยได้แปรเปลี่ยนได้เป็นสังคมที่มีความทุนนิยมมากขึ้น ความคิดของผู้อ่านเกิดการแข่งขันและแสวงหาความต้องการใหม่ผ่านสังคมที่แปรเปลี่ยนไป ส่งผลให้วรรณกรรมได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชนชั้นกลางในเมือง โดยมีกลุ่มผู้อ่านที่หลากหลายเป็นอย่างมาก อาทิ กลุ่มคนที่อ่านออกเขียนได้ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มผู้หญิง เป็นต้น คนเหล่านี้เป็นผู้อ่านรุ่นใหม่ที่เกิดมาผ่านระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ในทศวรรษ 2450 และ 2460 รวมถึงใช้ชีวิตในโลกที่เริ่มมีลักษณะของทุนนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากคนรุ่นพ่อแม่ที่วรรณกรรมกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเห็นได้จากการที่นิตยสารในยุคทศวรรษ 2460 ต่างก็พยายามหาวรรณกรรมมาตีพิมพ์เพื่อสนองความต้องการของผู้อ่านอย่างมาก เห็นได้อย่างชัดเจนจากการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ อีกทั้งยังมีการตีพิมพ์วรรณกรรมไทยอีกด้วย ปรากฏหลักฐานผ่านการตีพิมพ์ของนิตยสารเสนาศึกษาและแพรววิทยาศาสตร์ มียอดพิมพ์ถึง 3,500 เล่มในแต่ละเดือน รวมถึงมีการสั่งพิมพ์เพิ่มเป็น 4,000 เล่มในเวลาต่อมา (สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, 2558: 151-152)

การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดในสังคมที่กลายเป็นระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้นและมีแนวเรื่องหลากหลายและเปลี่ยนแนวที่นิยมไปเรื่อย ๆ สืบให้เห็นถึงพฤติกรรมการบริโภคแบบทุนนิยมที่จำเป็นต้องมีสิ่งใหม่มาตอบสนองความต้องการอยู่เสมอ วรรณกรรมที่มีลักษณะการเขียนในรูปแบบที่สมจริงเริ่มมีการแพร่หลายมากขึ้น และมีโครงเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้นเมื่อเทียบกับวรรณกรรมยุคก่อนหน้า ให้ความสำคัญกับความคิดของปัจเจกบุคคลและคำนึงถึงความเป็นจริง ไม่มีอาวูระพิเศษและไม่มี การเหาะเหินเดินอากาศอีกต่อไป สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของความรู้ในโลกความจริงขณะนั้น ผู้อ่านแสวงหาวรรณกรรมที่สามารถให้คติหรือสอนได้ เปรียบเสมือนผู้เขียนคือครูของผู้อ่าน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านในยุคแรกจึงวางอยู่บนฐานของ “ผู้รู้” กับ “ผู้เรียน” (สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, 2558: 174) นักเขียนจึงมีภาพของผู้ที่เข้าใจโลกและชีวิตจากประสบการณ์ของตน รวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์นั้นให้แก่ผู้อ่าน การเลือกที่สอดคล้องกับฐานความคิดทางด้านวรรณกรรมและทางด้านสังคมในช่วงเวลานั้น จึงกลายเป็นสาเหตุหนึ่งของการเลือกรับรูปแบบของวรรณกรรมตะวันตก

นอกจากนี้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่ได้รับความนิยมในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2460 เป็นต้นมา แม้ว่าช่วงทศวรรษ 2470 หนังสือพิมพ์หลายฉบับก็ยังคงตีพิมพ์อยู่ ในทางกลับกันหน้าโฆษณาของนิตยสารต่าง ๆ นั้น แทบไม่มีโฆษณาการรวมเล่มของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเลย สะท้อนให้เห็นว่า ถึงผู้อ่านจะนิยมอ่านวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนตามหน้าหนังสือพิมพ์ แต่ไม่นิยมมากพอที่จะซื้อเก็บเป็นรูปเล่ม ประกอบด้วยเนื้อหาอันจำกัดและซ้ำซาก ซึ่งภายใต้บริบทของสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนคุ้นชินกับความเปลี่ยนแปลงที่แสดงถึงความก้าวหน้าอยู่เสมอ ทำให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเกิดความเสื่อมลงตามกาลเวลา ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตกมาถึงยุคนี้ ความนิยมอ่านเรื่องนิยายเร่ิมรุ่มหรือเรื่องประโลมโลกที่แต่งขึ้นแบบไทย คือกวินนิพนธ์ ซึ่งส่วนมากเป็นคำกลอน ได้เสื่อมลงไปอย่างแทบกล่าวไว้ว่าถึงสู่บาตล มีนิยายอ่านก็แต่พวกสูงอายุนั้น พวกหนุ่มสาวแล้ว ไม่จะต้องเอาทีเดียว เห็นเป็นเรื่องไร้สาระ หรือล้าสมัย พวกนี้อ่านกันแต่เรื่องสมัยใหม่ คือ เรื่องที่แปลมาจากภาษาอังกฤษ” (ยศ วัชรเสถียร, 2506: 111)

การเสื่อมความนิยมของวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนย่อมสัมพันธ์กับโครงสร้างทางความคิดที่เปลี่ยนไปของคนสมัยนั้น ซึ่งแตกต่างจากโลกในสังคมช่วงเวลาก่อนหน้านี้อย่างมีกรอบคิดที่อิงกับอิทธิปาฏิหาริย์ และไม่ได้อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่าง

รวดเร็ว ที่ทำให้วรรณกรรมรูปแบบเดิม ๆ ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตได้ ขณะที่วรรณกรรมที่มีรูปแบบอันสอดคล้องกับวิถีคิดแบบทุนนิยมกลับได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น อาทิ ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้ ของ “อายณโฆษ” หรือ ผู้ชนะสิบทิศของ “ยาขอบ” เป็นต้น (สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, 2558: 165-166) ที่มีลักษณะของวรรณกรรมแบบสมัยใหม่ รวมถึงสื่อถึงมโนทัศน์แบบสมัยใหม่ อีกทั้งผู้ชนะสิบทิศ เป็นวรรณกรรมอิงพงศาวดารพม่าที่ได้รับการวิเคราะห์ว่าสะท้อนวิถีคิดแบบชนชั้นกลาง ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้มีความเป็นสากลแก่ผู้อ่านซึ่งเป็นชนชั้นกลางไทย สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนไม่สามารถรักษาความนิยมของตัวเองไว้ได้ จนท้ายที่สุดการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลงหนังสือพิมพ์รายวันสิ้นสุดลงในช่วงต้นทศวรรษ 2480

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สามก๊กและไซฮั่นได้รับการแปลในสมัยรัชกาลที่ 1 เพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองและความบันเทิง ต่อมาใน พ.ศ. 2408 มีการตีพิมพ์สามก๊กเป็นครั้งแรกในลักษณะของหนังสือปกแข็งโดยโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ ทำให้ช่วงทศวรรษ 2410 เป็นต้นมา วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนเรื่องอื่น ๆ ได้รับการตีพิมพ์เช่นกัน นำไปสู่การแพร่หลายเป็นวงกว้างในสังคมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามด้วยราคาของหนังสือที่ค่อนข้างแพง รวมถึงการถึงแก่พิราลัยของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ใน พ.ศ. 2426 ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการแปลและการตีพิมพ์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ย่อมส่งผลให้มีการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลดน้อยลง จนกระทั่งช่วงทศวรรษ 2460 หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ได้มีการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลเรื่องโง้วไ้วเพ็งปักลงในหนังสือพิมพ์รายวัน ด้วยเนื้อเรื่องที่มีความสนุกสนาน อีกทั้งราคาถูกกว่าครั้งตีพิมพ์รวมเล่ม ส่งผลให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนได้รับความนิยมจากผู้คนในสังคมอย่างต่อเนื่อง หากทว่าช่วงหลังทศวรรษ 2470 ความนิยมที่มีต่อวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนกลับลดลงไป เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิ เนื้อเรื่องที่ซ้ำซาก , การปลอมวรรณกรรมประเภทนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด เป็นต้น ส่งผลให้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ หันไปรายงานข่าวสถานการณ์บ้านเมือง การตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนลงหนังสือพิมพ์จึงถึงจุดสิ้นสุดในช่วงเวลาเดียวกัน

พัฒนาการการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนทศวรรษ 2410 – 2480 ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึง “การสร้างองค์ความรู้” ในสังคมไทย อาทิ การพยายามสร้างกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้อันหลากหลายและสร้างองค์ความรู้แบบใหม่ขึ้นมาในสังคมไทยช่วงเวลานั้นผ่านการตีพิมพ์เรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการเข้ามาของเทคโนโลยีการพิมพ์ , การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง จัดแบบเรียนหลักสูตรและการสอบไล่ จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นตามวัดในกรุงเทพมหานครขึ้นหลายแห่ง รวมถึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นใน พ.ศ. 2430 เพื่อรับผิดชอบการจัดการศึกษา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพื่อบังคับให้คนไทยทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาระดับพื้นฐานจนกว่าจะอ่านออกเขียนได้ ส่งผลให้การศึกษาเริ่มขยายตัวไปสู่ผู้คนมากขึ้น ผู้คนอ่านออกเขียนได้ ส่งผลให้ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์เกิดการขยายตัวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึง “ความนิยมของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงต่อการอ่านวรรณกรรมต่าง ๆ” ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสังคมทุนนิยมที่เข้ามาหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง งานประพันธ์ที่มีลักษณะการเขียนในรูปแบบที่สมจริงเริ่มมีการแพร่หลาย และมีโครงเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น อีกทั้งให้ความสำคัญกับความคิดของปัจเจกบุคคลและคำนึงถึงความเป็นจริง กลายมาเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของผู้อ่านรุ่นใหม่ที่เกิดมาผ่านระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ในทศวรรษ 2450 และ 2460 รวมถึงใช้ชีวิตในโลกที่เริ่มมีลักษณะของทุนนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น ทำให้ผู้คนในสังคมใฝ่หาวรรณกรรมที่สามารถให้คติหรือมโนทัศน์แก่ผู้อ่านมากกว่าการอ่านเพียงเพื่อความสนุกอย่างเดียว ส่งผลให้วรรณกรรมที่มีรูปแบบสอดคล้องกับสังคมแบบทุนนิยมกลับได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น อาทิ ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้ , ผู้ชนะสิบทิศ เป็นต้น จนทำให้วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนที่เคยเป็นที่รู้จักในเวลาก่อนหน้าสิ้นสุดความนิยมลงในช่วงทศวรรษ 2480

ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการของการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับบริบททางสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายด้าน ซึ่งควรได้รับการศึกษาต่อยอดเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น บทบาทของผู้แปลและสำนักพิมพ์ในการคัดเลือกต้นฉบับของวรรณกรรมมาตีพิมพ์ ซึ่งอาจมีผลต่อการสร้างภาพตัวแทนของจีนและการถ่ายทอดคุณค่าในสังคมไทย รวมถึงการเปรียบเทียบวรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีนกับวรรณกรรมแปลประเภทอื่นในช่วงเวลาเดียวกัน อาจช่วยให้เห็นแนวโน้มของกระแสความนิยม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะเหล่านี้จึงสามารถนำไปสู่การขยายผลการวิจัยในเชิงประวัติศาสตร์ที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญาานิพนธ์เรื่อง พัฒนาการการตีพิมพ์วรรณกรรมแปลอิงพงศาวดารจีน ทศวรรษ 2410 – 2550 ในฐานภาพสะท้อนสังคมไทย และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ดาบเพชร ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของข้าพเจ้า ที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งยวด รวมถึงรับฟังประเด็นปัญหาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย. (2514). **งานเขียน เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: องค์การการค้าของคุรุสภา.
- คณะกรรมการประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย. (2565). **สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: มติชน.
- คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2558). **การจัดการศึกษาศูนย์ใหม่ยุค.5** ชาวบ้าน-พระยังด้านใช้ศาลาวัดเป็นที่สอนหนังสือ. สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2565, จาก https://www.silpa-mag.com/quotes-in history/article_10847.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). **อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง รวมบทความวรรณกรรมศึกษาและบทวิจารณ์วรรณกรรมไทยและเทศ**. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). **อ่านใหม่ เมืองกับชนบทในวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- ตรีศิลป์ บุญจรรย์. (2521). **พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475-2500 : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม** (วิทยานิพนธ์ปริญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เถกิง พันธุ์เถกิงอมร. (2528). **เรื่องจีน : พัฒนาการ บทบาท และอิทธิพลในไทย**. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2565, จาก <http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/277/1/%E0%>.
- ทวีป วรดิกล. (2523). **วิจารณ์งานกวีของจิตร ภูมิศักดิ์และข้อเขียนสั้น ๆ**. กรุงเทพฯ: ดอกแก้ว.
- ธนศ อภรณ์สุวรรณ. (2549). **ความคิดการเมืองไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). **วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). **ปากไก่และใบเรือ : ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์วรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.
- พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464. (2464, 23 กันยายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 38. หน้า 246-289.
- ยศ วัชรเสถียร. (2506). **ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ของไทย**. พระนคร: แพร่พิทยา.

- ยศไกร ส.ตันสกุล. (2558). การผลิตสามก๊ก ในบริบทของสังคมไทย พ.ศ. 2480-2550 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <https://km-ir.arts.tu.ac.th/files/original/9e564c324e649921f00b1e464f81b216ae88ee6f.pdf>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2565). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2565, จาก <https://dictionary.orst.go.th/>.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2557, มกราคม - มิถุนายน). วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7 : การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 6(1), 77-100.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2561). อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- วินัย สุกใส. (2553, เมษายน). วิวัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2411-2475 (ตอนที่ 1). วารสารจีนศึกษา. 3(3), 212-240.
- วินัย สุกใส. (2554, เมษายน). วิวัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2411-2475 (ตอนที่ 2). วารสารจีนศึกษา. ปีที่ 4 (ฉบับที่ 4): 131-176.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2542). เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ: 2020 เวิลด์มีเดีย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2553). สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย.
- สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2554, พฤษภาคม). อ่าน “นิยายกำลังภายใน” ในฐานะ “วรรณกรรมการเมือง”. ศิลปวัฒนธรรม. 32(7), 28-33.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2554). ตำนานหนังสือสามก๊ก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2548). “ศรีบูรพา” วางแผนให้ “ยาขอบ” ปลอมพงศาวดารเป็น “ผู้ชนะสิบทิศ”. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2565, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_34256.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2532, ธันวาคม). สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) : ข้อสังเกตเบื้องต้นว่าด้วยความหมายทางการเมือง. วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. ปีที่ 2(ฉบับที่ 2): 13-42.
- สมิทธิ์ ฌอนมสาสนะ. (2558, เมษายน-มิถุนายน). กำเนิด “เรื่องอ่านเล่นร้อยแก้วสมัยใหม่”: ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบและบริบททางความคิด. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ 21(ฉบับที่ 2): 133-190.
- สมิทธิ์ ฌอนมสาสนะ. (2558). การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับ “เรื่องอ่านเล่น” ไทยสมัยใหม่ทศวรรษ 2460 - ทศวรรษ 2480 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เสลา เรขะรุจิ. (2510). หนึ่งทศวรรษหนังสือพิมพ์ไทย. พระนคร: รวมสาส์น.